

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена виявленню тенденцій у впровадженні та джерелах фінансування інновацій у секторі сільського господарства України.

У рамках поставлених завдань у роботі визначено сутність поняття «інновація», зокрема у сфері АПК, об'єкти інноваційної діяльності, в тому числі пов'язані з відновленням та модернізацією основних засобів та нематеріальних активів сільськогосподарського підприємства.

У статті проведено аналіз ступеню зношеності майна аграрних підприємств, динаміки обсягу їхніх капітальних вкладень, продуктивності праці, рентабельності та політики фінансування їхньої діяльності. Встановлено рівень інноваційного розвитку вітчизняного сектору сільського господарства у порівнянні із розвинутими країнами світу.

Визначено напрямки підтримки інноваційної діяльності АПК України з боку держави, банківських та небанківських фінансових установ, переваги розвитку лізингу та сільськогосподарської кооперації.

Ключові слова: сільське господарство; інновація; нематеріальні активи; основні засоби; фінансування; лізинг; кооперація.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інноваційний тип розвитку в сучасних умовах господарювання є головною передумовою ефективної діяльності підприємства будь-якої сфери економіки.

Впровадження інновацій у сільське господарство підвищує рівень безпеки держави в плані продовольства, забезпечуючи внутрішній та зовнішні ринки продуктами першої необхідності. Окрім того, розробка нових сортів рослин, порід тварин, підходів до оптимального використання ресурсного потенціалу, оновлення техніки та технологій і т.д. є запорукою конкурентоспроможності сільськогосподарських товаровиробників, що є актуальним питанням для України на даному етапі.

У зв'язку з цим, активізація інноваційного розвитку вітчизняного сільського господарства є одним з пріоритетних напрямів стратегічного розвитку та економічного зростання держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний час в економічній літературі питанням інноваційного шляху розвитку і результатів інноваційної діяльності підприємств АПК приділяється багато уваги. Дана проблема широко представлена в наукових статтях і працях провідних українських і зарубіжних вчених.

В. В. Кириченко стверджує, що розвиток інновацій забезпечують наукові установи, які обумовлюють

ефективний розвиток сільськогосподарських підприємств пов'язаний з отриманням переваг над конкурентами і збільшенням прибутку у споживачів шляхом постійного оновлення наукових розробок та розширення обсягів їх впровадження [2]. В. В. Лаврук зазначає, що у сільському господарстві розробка інновацій і їх впровадження пов'язано переважно з новими сортами рослин, виведенням нових порід тварин, нової техніки, новими ресурсозберігаючими технологіями, застосування яких у більшості випадків змінює характерні властивості сільськогосподарської продукції, що виробляється, але не призводять до появи нових видів продукції [3]. О. І. Янковська висловлює думку, що агроінновація – це кінцевий результат впровадження новації у галузі сільського господарства (сортів рослин, порід тварин, засобів захисту рослин або тварин, технологій вирощування тощо), який призвів до отримання економічного, соціального, екологічного та інших видів ефекту [4]. А. І. Гордійчук і В. А. Іванов розділяють думку про те, що нововведення виступає як конкретний результат наукових досліджень і розробок у вигляді нової продукції, техніки, технології, інформації, методики і т. д. У свою чергу, інновація являє собою процес впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління й отримання науково-технічного, економічного і соціального ефекту [5], [14].

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Разом з тим, рівень інноваційного розвитку підприємств сільського господарства України потребує постійного моніторингу з урахуванням останніх змін у законодавчій базі, на ринку фінансових послуг, зокрема появи нових (альтернативних) джерел фінансування інновацій. Дані зміни можуть позитивно вплинути на рівень врожайності, продуктивності праці, технічної озброєності та модернізації основних засобів у сільському господарстві України.

У зв'язку з цим, **метою статті** є виявлення останніх тенденцій у впровадженні та джерелах фінансування інновацій у секторі сільського господарства України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інноваційна діяльність суб'єктів господарювання завжди виступала основною умовою розвитку та модернізації світової економіки, про що свідчить досвід розвинених країн. Зокрема, це стосується і галузі сільського господарства. Так, в США протягом останніх десятиліть близько двох третин приросту сільськогосподарської продукції забезпечувалося за рахунок реалізації досягнень НТП.

Згідно з обраною темою предметом дослідження є – інновації. За Законом України «Про інноваційну діяльність» [10] інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Вчені стверджують, що інновації – це результат творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу тощо [1; 2], це зміни у техніці, технології чи організації, які у майбутньому призведуть до задоволення певних соціальних проблем [4; 5].

В існуючих дослідженнях сутності поняття «інновацій в АПК» акцент робиться на реалізації у господарській практиці нових сортів рослин, порід і видів тварин, птахів, нових і покращених продуктів харчування, матеріалів, нової техніки, нових технологій у рослинництві, тваринництві і переробній промисловості, нових форм організації та управління різноманітними сферами економіки, нових підходів до соціальних послуг, які дозволяють підвищити ефективність виробництва [14].

Зокрема, інноваційним продуктом є результат виконання інноваційного проекту і науково-дослідна і (або) дослідно-конструкторська розробка нової технології чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії. Даний продукт є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії.

Об'єктами інноваційної діяльності є: інноваційні програми і проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва і підприємництва; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарна продукція; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Таким чином, результати впровадження інновацій можна спостерігати, в тому числі, на стані нематеріальних активів та основних засобів підприємства.

Безпосередньо, інтелектуальна власність згідно з вітчизняними стандартами бухгалтерського обліку відображається у складі нематеріальних ресурсів підприємства. Так, згідно з Податковим кодексом України серед груп нематеріальних активів поряд із правами користування природними ресурсами, майном, правами на комерційні позначення, авторським правом відокремлюють 4 групу – права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин і т. д.), що є актуальним для сільського господарства [10].

Впровадження інновацій певним чином має сприяти зниженню ступеню зношеності основних засобів. Аналіз статистичних даних свідчить про те, що коефіцієнт зносу основних засобів та нематеріальних активів сільськогосподарських підприємств України, на жаль, зростає, але є порівняно низьким по відношенню до промисловості (табл. 1). Так, у 2015 р. коефіцієнт зносу у сільському господарстві склав 42 % (у 2013 р. – 38 %) порівняно із промисловими підприємствами: відповідно 77 % у 2015 р. та 57 % у 2013 р. [13].

Таблиця 1

Показники діяльності підприємств сільського господарства та промисловості України

Роки	Сільське, лісове та рибне господарство			Промисловість		
	Коефіцієнт зносу,%	Капітальні інвестиції, млн.грн.	Рентабельність операційної діяльності, %	Коефіцієнт зносу,%	Капітальні інвестиції, млн.грн.	Рентабельність операційної діяльності, %
2013	38,4	18587,4	11,3	56,8	97574,1	3
2014	41,8	18795,7	20,6	60	86242,0	1,6
2015	42,4	30154,7	41,7	76,9	87656,0	0,9

*Складено автором на основі даних Держкомстату

Позитивним моментом також є зростання обсягу капітальних інвестицій в агарний сектор країни в 2015 р. в 1,6 разів по відношенню із 2013 р. Якщо в 2013 р. сума інвестицій склала 18587,4 млн грн., то у

2015 р. – 30154,7 млн грн. На жаль, у промисловості спостерігається падіння аналогічного показника.

Серед основних причин зменшення капіталовкладень можна назвати нестабільна ситуація в країні в

2014–2015 роки та військові дії на сході країни, де розміщена значна частина промислових потужностей України. Зростання капіталовкладень у сільське господарство можна пов'язати, у першу чергу, з лояльною політикою уряду, що визначає цю сферу як одну з пріоритетних у розвитку держави.

Поступове оновлення основних засобів призводить до підвищення продуктивності праці. Зокрема, на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві у 2010 р. припадало 132680 грн, то у 2014 р. вже 227753 грн (у постійних цінах 2010 року) [13].

У результаті модернізації та технічного переозброєння на підприємстві підвищується результативність функціонування. Так, рентабельність операційної діяльності в сільському господарстві в останні роки характеризується досить високим рівнем: у 2014 р. – 20,6 %, у 2015 р. – 41,7 %. Для порівняння, у промисловості аналогічний показник ледь сягає 1–2 %.

Незважаючи на вельми позитивну статистику сільськогосподарства України, рівень інноваційного розвитку є низьким. Відповідно до останніх даних, інноваційний потенціал вітчизняного агропромислового комплексу використовується на 4–5 % порівняно із 50 % в США. Якщо частка наукомісткої продукції в агропромисловому комплексі України не перевищує 0,3 % від загального обсягу, то в розвинених країнах – більше 20 %.

За даними дослідження Foreign Policy, в якому аналізується індекс глобалізації світу, з 130 країн, на які припадає 96 % світового ВВП і 84 % населення світу, у 2011–2012 рр. Україна зайняла 82-е місце, знизившись відразу на 10 позицій, порівняно з результатами минулих років. За рівнем розвитку інновацій Україна розташовується поруч із Гамбією та Алжиром [6].

Україна суттєво відстає від розвинених країн за основними показниками ефективності виробництва: продуктивності праці, техніко-технологічного забезпечення, енергоємності, урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності худоби. Перебуваючи у складі Радянського союзу наприкінці 80-х років, Україна щороку виробляла 51–52 млн т. зерна, 6,5 млн т. м'яса, 24,5 млн т. молока, 6,5 млн т. цукру [7]. Для порівняння, в даний час: виробництво зерна сягає 39,2 тис. т., м'яса – 2,9 тис. т, молока – 11,3 тис. т.

За оцінками аналітиків, більше 50 % сільськогосподарських підприємств до 2009 року взагалі не вклали інвестицій у власний розвиток, зокрема інновації. В автоматизацію робіт і механізацію, енергозбереження, впровадження нових технологій, навчання пер-

соналу і підвищення рівня безпеки праці, інвестують лише 1–3 % сільськогосподарських підприємств [12].

Безумовно подолання існуючої ситуації можливе за рахунок відповідної фінансової підтримки інноваційної діяльності. Згідно вітчизняного законодавства суб'єктам інноваційної діяльності надається всіляка підтримка з боку держави. Найпопулярнішими шляхами такої підтримки є: повне та часткове безвідсоткове кредитування пріоритетних інноваційних проєктів, повні та часткові компенсації, державні гарантії та майнове страхування. Для фінансування таких проєктів можна використовувати кошти Державного бюджету України, кошти місцевих бюджетів, власні кошти та всі інші джерела фінансування, що не заборонені законом. Як можна побачити, держава повністю відкриває всі горизонти для пошуків інвестиційної діяльності. Успіх проєкту залежить на 50 % від вдалих і стабільних інвестицій, тому дії держави на законодавчому рівні позитивно впливають на інвестиційний клімат.

Для ефективного управління інвестиційними проєктами та їх фінансуванню було створено Державні інноваційні фінансово-кредитні установи. Ці установи виконують функції держави у плані реалізації інвестиційних проєктів та контролюють дотримання всіх бюрократичних процедур, виступаючи при цьому не тільки координатором, але й інформаційними центром для всіх суб'єктів інвестиційної діяльності.

Окремої уваги слід приділити комунальним фінансово-кредитним інститутам, які здійснюють підтримку місцевих інноваційних програм місцевого самоврядування. Це досить добре, коли інвестуються проєкти, дійсно потрібні громаді, але слід зазначити про обмежене фінансування, адже такі комунальні фінансово-кредитні інститути не можуть використовувати кошти Державного бюджету для фінансування проєктів, а тільки місцевого бюджету та інших джерел, не заборонених законом. За своїми функціями комунальні інститути схожі з державними інноваційними фінансово-кредитними установами, тільки масштаб трохи менший [10].

Для реалізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств потрібні значні капіталовкладення. Аналізуючи поточну ситуацію в українських підприємств спостерігається гостра нестача власних фінансових ресурсів, а можливість скористатися кредитом мінімальна.

Визначимо політику фінансування діяльності сільськогосподарських підприємств за 2 останні роки (рис. 1, 2).

Необоротні активи та групи вибуття 57,1	Поточні зобов'язання і забезпечення 163616,6
Оборотні активи 267541,1	Довгострокові зобов'язання і забезпечення 62975,4 Власний капітал 163931,7
Необоротні активи 123008,8	

Рис. 1. Політика фінансування у 2014 р., млн грн

Таким чином, у 2014 та 2015 рр. спостерігається більш помірна політика фінансування діяльності,

коли лише половина оборотних активів сільськогосподарських підприємств забезпечена поточними зо-

бов'язаннями, а решта активів – за рахунок власного капіталу та довгострокових запозичень. Підприємства

володіють власним оборотним капіталом та характеризуються фінансовою незалежністю.

Необоротні активи та групи вибуття 73,3	Поточні зобов'язання і забезпечення 342413,9
Оборотні активи 514624,6	Довгострокові зобов'язання і забезпечення 68127,2
Необоротні активи 171147,0	Власний капітал 275303,8

Рис. 2. Політика фінансування у 2015 р., млн грн

Разом з тим, сьогодні надзвичайно гостро стоїть проблема формування необхідних джерел інвестування програм інноваційного розвитку, модернізації підприємств і створення інноваційної продукції, перебування економіки [6].

Інноваційна політика передбачає об'єднання технічної політики і політики капіталовкладень. Вона спрямована на впровадження нових технологій і видів продукції, що передбачає вибір певних об'єктів досліджень.

В аграрному секторі головними факторами ефективного господарювання повинні стати подальший розвиток приватної ініціативи, створення розгалуженої інфраструктури аграрного ринку, вдосконалення ринкових механізмів цінового регулювання, фінансово-кредитної системи та податкової політики, розвиток маркетингових процесів та формування системи агромаркетинга, залучення інвестицій (в тому числі іноземних) на оновлення основного капіталу, формування повноцінної інфраструктури інвестицій через створення мережі інвестиційних фондів і компаній, бізнес-центрів, спеціальних (вільних) зон, а також впровадження пільгового режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку.

З метою розвитку інноваційного процесу державі необхідно:

- узаконити податкові пільги, включаючи податкові знижки від загальної суми інвестицій в активну частину основного капіталу;
- скоротити оподатковуваний дохід розробників науково-технічної продукції;
- ввести податкове стимулювання компаній, що надають обладнання і фінансові кошти суб'єктам малого науково-технічного підприємництва, венчурним організаціям [4].

В умовах ринкової економіки України значної актуальності набуває розвиток лізингу, що сприяє технічному переоснащенню та оновленню основних фондів сільськогосподарських товаровиробників, розширенні їх матеріально-технічної бази.

Так, у 2013 р. було передано аграріям у фінансовий лізинг 145 одиниць техніки на 63 млн грн, з них – 68 од. посівної та ґрунтообробної техніки, 50 тракторів, 7 ліній для тваринництва, 4 комбайни, а також 16 одиниць іншої техніки. При цьому, своїх покупців чекає понад 800 одиниць нової агротехніки, придбаної на 180 млн грн [11].

Комплексний розвиток сільських територій та різних форм зайнятості сільського населення, можливий також за умови налагодження ефективної сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі економіки.

Стратегічним напрямом у розвитку кооперування повинно стати створення кооперативів за участю сільськогосподарських підприємств та науково-дослідних установ. Це, з одного боку, розширить можливості для перших застосувати у сільгоспвиробництві високорожайні культури рослин, елітного насіння та високопродуктивні породи тварин, для других – дозволить мати практичну експериментальну базу для випробовування і впровадження винаходів, використовуючи територію сільгоспідприємства.

Крім того, має бути місце для взаємодії між великим і дрібними господарствами. Це можна здійснити через кооперування сільгоспідприємств та особистих селянських і фермерських господарств, яке б базувалося на забезпеченні сільгоспідприємствами необхідними засобами для ведення їх господарства та закупівлі в них продукції.

Таким чином, широке застосування інновацій є обов'язковим елементом сучасного агропромислового виробництва, вирішенням соціально-економічних проблем АПК, пов'язаних з пошуком механізмів підвищення економічних показників діяльності сільськогосподарських підприємств та забезпеченням населення високоякісною сільськогосподарською продукцією. Інноваційний розвиток АПК означає його якісне реформування, яке базується на зростанні виробничих показників з одночасним удосконаленням соціально-економічного механізму сільського господарства, а також взаємопов'язаних з ним галузей. Цей процес повинен забезпечуватися постійним використанням більш досконалих технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, нових сортів культур рослин і порід тварин, прогресивних моделей соціально-економічного розвитку, сучасних моделей інформаційних технологій.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Економічні глобалізаційні процеси сьогодення вимагають від України активних дій у сфері техніко-технологічних, організаційно-економічних і управлінських заходів щодо впровадження сучасних досягнень НТП. Роль інновацій як шляху подолання кризи в національній економіці є вирішальною, вони забезпечують сталий розвиток, знижують залежність держави від імпорту, підвищують конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світових ринках.

Незважаючи на великий потенціал сільського господарства, основними проблемами підвищення інноваційної активності в АПК є відсутність відповідної

державної політики, кризові явища в сільському господарстві, дефіцит та коштовність фінансових ресурсів. З огляду на це, перспективними напрямками фі-

нансування інновацій у секторі сільського господарства можуть стати лізинг та кооперація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаман М. В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід / Микола Васильович Гаман. – К. : Вікторія, 2009. – 311с.
2. Кириченко В. В. Ринкові моделі реалізації селекційних інновацій / В. В. Кириченко, В. М. Тимчук // Вісник аграрної науки. – 2008. – № 8. – С. 62–64.
3. Лаврук В. В. Інноваційний продукт у сільському господарстві як результат інноваційного процесу / В. В. Лаврук // Ефективна економіка. – 2010. – № 5. – С. 22–25.
4. Янковська О. І. Особливості інновацій в сільському господарстві / О. І. Янковська // Економіка ХХІ століття: виклики та проблеми. – 2012. – № 4. – С. 30–33.
5. Гордійчук А. І. Інноваційний розвиток галузей сільського господарства та ефективність їх функціонування / А. І. Гордійчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – № 6. – С. 44–46.
6. Ізосімова Н. Конкурентоспроможність України після кризи: десять сходинок униз [Електронний ресурс] / Н. Ізосімова // Дзеркало тижня № 25, 2010. – Режим доступу: www.dt.ua/newspaper/articles/60610.
7. Васильківська К. Інвестиційна привабливість сільських територій / К. Васильківська // Вісник ЛНАУ; Економіка АПК. – 2009. – № 16(2). – С. 310–314.
8. Височан О. С. Наукові підходи до визначення понять «інновації» та «інноваційна діяльність» у сільському господарстві / О. С. Височан, Ю. В. Пікуш // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 2. – С. 101–104.
9. Мартинюк М. А. Інновації в сільському господарстві / М. А. Мартинюк, Т. М. Ратошнюк // Наука й економіка. – 2014. – № 2(34). – С. 94–98.
10. Про інноваційну діяльність: Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. № 40-IV – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
11. Офіційний сайт ПАТ НАК «Укragenrolіzing» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukragenrolіzing.com.ua>.
12. Гришова І. Ю. Аналіз ринку птицеводства в контексті конкурентоспроможності харчової промисловості України / І. Ю. Гришова // Актуальні проблеми економіки і управління. – 2014. – Вип. 3. – С. 53–60.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України (Електронний ресурс). – Режим доступу : <http://www.ukrstat.org.ua>.
14. Иванов В. А. Сущность, классификация инноваций и их специфика в аграрном секторе / В. А. Иванов // Корпоративное управление и инновационное развитие экономики Севера: Вестник научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета – Сыктывкар, 2010.

Т. А. Конева,

А. Н. Кикла,

Черноморский национальный университет

им. Петра Могилы,

г. Николаев, Украина

ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ УКРАИНЫ

Статья посвящена выявлению тенденций внедрения и источников финансирования инноваций в секторе сельского хозяйства Украины.

В рамках поставленных заданий в работе определено сущность понятия «инновация», в том числе в сфере АПК, объекты инновационной деятельности, в том числе связанные с обновлением и модернизацией основных средств и нематериальных активов сельскохозяйственного предприятия.

В статье проведен анализ степени изношенности имущества аграрных предприятий, динамики объема их капитальных вложений, продуктивности труда, рентабельности и политики финансирования их деятельности. Установлен уровень инновационного развития отечественного сектора сельского хозяйства в сравнении с развитыми странами мира.

Определены направления поддержки инновационной деятельности АПК Украины со стороны государства, банковских и небанковских финансовых учреждений, преимущества развития лизинга и сельскохозяйственной кооперации.

Ключевые слова: сельское хозяйство; инновация; нематериальные активы; основные средства; финансирование; лизинг; кооперация.

T. A. Konieva,

A. M. Kikla,

Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolayiv, Ukraine

FEATURES OF INNOVATIONS' IMPLEMENTATION BY AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE

The article is devoted to the identification of implementation trends and sources of financing of innovations in the agricultural sector of Ukraine.

Due to the assigned tasks of the article the concept of «innovation», including in the sphere of agriculture, the objects of innovation activity, related with updating and modernization of equipment and intangible assets of agricultural enterprises, were defined.

There is the analysis of the deterioration degree of the agricultural enterprises' property, of the dynamics in capital investments volume, labor productivity, profitability and financial policies of its activity. The level of innovation development in the domestic agricultural sector in comparison with the developed countries of the world was established.

The directions of support of agricultural sector's innovative activity in Ukraine from the state, banking and non-banking financial institutions, the advantages of leasing and agricultural cooperation were identified.

Key words: *agriculture; innovation; intangible assets; tangible assets; financing; leasing; cooperation.*

Рецензенти: *Горлачук В.В., д. е. н., професор;
Кузьменко О. Б., д. е. н., професор.*